

ויהי נא פי שנים ברוחך אלי" 1

עיון בליקוטי מוהר"ן ס"ז

ויהי נא פי שנים ברוחך אלי, ויאמר וכו' אם תראה אתי לקח מאתך יהי לך כן וכו' (מלכים ב ב'). והנה נתקיים אחר כך באלישע פי שנים, נמצא שהיה אלישע מתפלל בכונה יותר מאליהו וכו'. כי כל הנסים והגדולות שעשה אלישע, כלם היו על ידי תפלה. כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (מגלה כ"ז) על פסוק: "ספרה נא לי את כל הגדלות אשר עשה אלישע". ואלישע כי עבד, בתפלה הוא דעבד':

(ליקוטי מוהר"ן, ס"ז)

בעקבות בקשתו של אלישע: "ויהי נא פי שנים ברוחך", מפרשים חז"ל שאלישע אכן קיבל פי שניים מרבו; על כך, מוסיף ר' נחמן, גם כן על פי גמרא שמדברת על אלישע, שמכיוון שכל הניסים נעשים על ידי תפילה, "פי שנים ברוחך" - הכוונה היא שהוא זכה להתפלל פי שניים יותר מאליהו. כלומר, מהי רוחו של האדם? - התפילה; במה רואים שאדם הוא יותר רוחני? - כשהוא יותר "תפילה", כמו שנאמר בדוד "ואני תפילה". הניסים שהיו פי שניים זה כבר הסימן, התוצאה. אבל הגדולה הכפולה של אלישע היא הכוונה היתירה בתפילה; הכוונה הכפולה בתפילה זה ה"פי שנים" שקיבל אלישע.

דע, שאפשר שיהיה התלמיד גדול מהרב. דהינו שיהיה לו פי שנים כרבו. ואף על פי כן, הכל יהיה בכחו של רבו. וזה בחינת: "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי", 'ברוחך' דיקא, שעל ידי בחינת הרוח עצמו של אליהו רבו, יהיה לו פי שנים כמותו:

(שם)

ר' נחמן כאן עומד על פרדוקס מסוים: לפי הצורה שחז"ל תפסו, מבקש התלמיד מהרב להיות פי שניים ממנו - לכאורה, זה אבסורד, איך יכול להיות שהרב יכול לתת לתלמיד פי שניים ממה שהוא? אבל, הדבר הזה הוא שהיה קיים בין אליהו ואלישע, והוא הדבר שיכול להיות קיים בין רב ותלמיד בכלל. התלמיד הנאמן אכן יכול להיות פי שניים מרבו, ואף על פי כן, הכל יהיה מכוחו של רבו. אנחנו מכירים בתי מדרש של עבודת ד' בנוף שמסביבנו, יש תלמידי ר' נחמן, חב"דניקים - תלמידי הרבי מילובביץ', תלמידי הרב קוק - המרכזניק שהוא הממשיך הנאמן של הרב קוק, (וכך גם החב"דניק הנאמן, וכן הלאה), הוא אמנם מקבל הכל מכוחו של הרב קוק, אבל הוא יכול להיות פי שניים מהרב קוק. בעניינים חומריים זה בלתי אפשרי - כיצד בן שירש את כל הונו מאביו יהיה עשיר פי שניים ממנו, ולכן, יש לנו הרגשה טבעית שזה אבסורד שברסלבר או תלמיד של חב"ד ירצה להיות פי שניים יותר מהרבי מילובביץ' או מר' נחמן. אבל הרוח אינה כפופה לחוקי הכמות של החומר. יתר על כן, מבחינה רוחנית, מבחינת היחס בין רב לתלמיד, הבקשה להיות פי שניים מן הרב נראית בלתי אפשרית. התלמיד הרגיל אומר לעצמו: "מה אני? - עפר תחת רגליו של רבי, אני יכול להיות רק פרומיל אחד ממיליון של רבי". אבל כאן נאמר, שלמרות שזה נראה כבלתי אפשרי, זה כן יכול להיות שתלמיד יהיה יותר מרבו, התלמיד הנאמן עשוי להיות יותר מרבו.

¹ המאמר הוא ברובו תימולול של שיעור שניתן בישיבת עתניאל לצורך כך. על מנת לשמור על אופיים של הדברים העריכה הינה מועטה באופן יחסי.

לכאורה, עצם הבקשה של אלישע היא חצופה, הוא אומר: "אני רוצה להיות פי שניים ממך", ואליהו לא נפגע מזה, כאילו אומר: "לא יודע אם תזכה לזה, אבל זה באמת מה שאתה צריך לבקש" - והוא באמת זכה לכך.

כי איתא, שיש להצדיק בחינת שני רוחות. רוח לעלא, רוח לתתא. כמו שכתוב (בראשית ו) "אלה תולדות נח נח", נח לעלא נח לתתא נכמו שכתוב שם בזהר נח דף נ"ט ע"ב על פסוק זה. עין שם בתוספתא וזה לשונו: 'למה נח תרי זמנא, אלא כל צדיק וצדיק די בעלמא, אית לה תרין רוחין, רוחא חד בעלמא דין, ורוחא חד בעלמא דאתי. והכי תשכח בכלהו צדיקי וכו' עין שם]. דהינו שיש לו בחינת חיות למעלה, וחיות למטה. והרוח והחיות שלמעלה, הוא גדול מאד מאד.

(שם)

אם כן, מהי הרוח העיקרית? הרוח שלמעלה! יש מה שמתגלה פה בחייו של הצדיק, אבל יש גם המקור להתגלות הזאת, שזה יותר - הרוח שלמעלה.

והתלמידים הם עם הצדיק משרש אחד, רק שהם תלויים בו כענפים באילן. שהאילן יונק חיותו משרשו, והענפים יונקים החיות דרך האילן. ויש בזה כמה בחינות, כי יש תלמידים שהם בבחינת ענפים ויש שהם בבחינת עלים, וכן שארי הבחינות.

(שם)

העובדה שיש רב ותלמידים, שמישהו הוא חסיד חביב, ומישהו הוא חסיד ברסלב, זה לא מקרי, יש יחס פנימי בין נשמת הרב לנשמת התלמיד. התלמיד שייד לרב כמו שהעלה או הענף או הפרח שייכים לשורש מסוים, אי אפשר להדביק אותם לעץ אחר. למה מותר ללכת אחרי רבו לחוץ לארץ, הרי יש הרבה רבנים גם בארץ? - אפשר להסביר: כי התלמיד שייד דווקא לרב מסוים.

ובשעת הסתלקות הצדיק, אזי הוא משיג הרבה יותר ממה שהשיג בחייו, כל אחד לפי מדרגתו. כמו שמצינו כרבי שמעון בן יוחאי באדרא, וברכנו הקדוש, וכשאר צדיקים:

(שם)

יש שתי אדרות: אדרא רבה ואדרא זוטא, אלו הם מעמדות ההסתלקות של ר' שמעון בר יוחאי. אפשר להגיד באופן מסוים, מבחינה אובייקטיבית, כשקוראים את הזוהר, אלו השיא של הזוהר; באדרא, במעמד ההסתלקות של ר' שמעון בר יוחאי, מתגלים הסודות העמוקים ביותר בזהר, אלו הן ההשגות הגדולות ביותר שהיו לרשב"י. זאת מכיוון שהאדם משיג ברגע הסתלקותו את מה שלא השיג בחייו, שאז הרוח שלמעלה נפגשת עם הרוח שלמטה.

ודע, שזהו על ידי שבשעת הסתלקות, אזי יורד ובה למטה בחינת הרוח והחיות דלעלא, ואזי נתחבקיין ונתאחדים יחד, הרוח דלתתא עם הרוח דלעלא. כי באמת שניהם אחד, ותכף כשנתגליין זה לזה, נתאחדין מאד כאחדות גדול. ומחמת שהרוח דלעלא אינו יכול להיות בזה העולם, כי טבעו אינו יכול לסבל כלל זה העולם, על כן נסתלק לעלא. ועל ידי זה נסתלק הצדיק, כי כשנסתלק למעלה הרוח הנ"ל, נסתלק עמו הרוח דלתתא, מחמת שנתאחדו מאד כאחדות גדול כנ"ל:

(שם)

יש כאן הסבר לעניין המוות של צדיק: זאת לא בעיה רפואית, אלו לא הכדורים של הרוצחים מי"ש; זוהי התרחשות רוחנית, זה גילוי שכינה. ישנו איזה רגע שא-ל-א-לוקי הרוחות לכל בשר, שאנחנו מאמינים בני מאמינים בו, בוחר דווקא בו, ואז מתגלה הרוח שלמעלה ומתאחדת ומתחבקת עם הרוח שלמטה - כך ר' נחמן מתאר זאת. הרוח שלמעלה לא יכולה לסבול את

העולם הזה, היא לא שייכת לעולם הזה, היא גדולה מדי בשביל הגבולות של העולם הזה, ולכן היא מתגלה לרגע בעולם הזה אבל מיד חוזרת. מכיוון שהגילוי הזה מביא את החיבוק ואת ההתאחדות עם הרוח שלמטה אז הרוח שלמעלה עולה חזרה יחד עם הרוח שלמטה. רק א-ל-א-לוקי הרוחות לכל בשר יודע למה דווקא רגע זה, למה לא לפני זה ולא אחרי זה, למה שהרוח שלמטה לא תסתובב עוד כאן בעולם הזה עוד כמה שנים. אנחנו לא יודעים גם למה בכלל יורדת הרוח למטה, מאין באת ולאן אתה הולך, לפני מי אתה עתיד לתת דין וחשבון. אנחנו לא יודעים למה נוצר אדם, למה הוא נולד בתאריך מסוים, למה נסתלק בתאריך מסוים, למה הרוח הזאת ולא רוח אחרת. אפילו לגבי הרוח שלמטה, הרוח שהייתה פה איתנו, אנחנו לא מבינים מהי, בוודאי שאנחנו לא מבינים מהי הרוח שלמעלה, ולמה שתיהן מתאחדות ברגע מסוים.

ועל כן הוא דבר גדול מאד, להיות בשעת הסתלקות הצדיק, אפלו מי שאינו תלמידו. כי מחמת שאז יורד ונתגלה למטה הרוח דלעלא, נמצא שנתגלה אז הארה גדולה מאד, על כן הוא טובה גדולה לכל מי שנמצא אז שם, והוא טובה להם לאריכת ימים. וכמו שאמרנו רבותינו, וזכרונם לברכה (חגיגה ה ע”ב) על פסוק (תהלים מ”ט) ”ויהי עוד לנצח וכו’, כי יראה חכמים ימותו”.

(שם)

כיוון שרגע המיתה של צדיק זה רגע של גילוי הרוח, זה כמו רגע של גילוי שכינה - לכן, להשתתף במיתה, במידה זו או אחרת, זה כמו להשתתף ברגע של גילוי שכינה, זה כמו להשתתף במעמד הר סיני. זה גדול יותר ממפגש עם הרוח שלמטה במשך שנים. שנים ליווה אלישע את אליהו, למד ממנו, שימש אותו, דבק בו - אולם כל הדבקות הזאת הייתה עם הרוח שלמטה, אבל מי שמשתתף בחווית ההסתלקות, בחווית הפטירה, הוא דבק ברוח שלמעלה. על כן הוא דבר גדול מאוד להיות בשעת הסתלקות הצדיק, הצדיק נותן ליהודים שסביבו בשעת פטירתו יותר ממה שהוא נתן בחייו.

אבל להתלמידים מגיע הארה גדולה מאד אז ביותר, כי מחמת שהם תלויין בהצדיק, ויונקים משרש אחד. נמצא שזה החיות דלעלא, הוא חיותם ממש. ונתאחדים ונתחבקים גם כן עם זה הרוח באחדות גדול, כי הוא רוחם וחיותם ממש כנ”ל.

(שם)

זה לא סתם שבני אדם קשורים אחד בשני. כמו אותה מטרוניא² ששמעה שהעיסוק של הקב”ה מאז בריאת העולם הוא לזווג זיווגים, אז היא חשבה שגם היא יכולה לעשות כן. העמידה אלף עבדים עם אלף שפחות, ואמרה שכל אחד הוא בן זוג של השני. אבל, זה לא הולך ככה. אנחנו מאמינים בני מאמינים שקשורים בין אנשים הם קשורים מן השמיים. אלו דברים מופלאים, שאנחנו לא מבינים אותם. יש בני אדם שקשורים לא רק לאדם אחד; בני אדם יכולים להיות קשורים לאדם אחד בתקופה מסוימת של החיים, ולאדם אחר בתקופה אחרת; אבל, קשר זה קשר, בזמן שהוא קשר הוא קשר. ר’ נחמן כאן לא רוצה להקהות, לעמעם את האינטנסיביות, את העוצמה של הקשר, בגלל חוסר ההבנה שלנו של קשרים אלו. כי הקשר הוא קשר, החיבוק הוא חיבוק. לכן, אלו שהיו קשורים לצדיק אז רוחו של הצדיק היא בעצם רוחם שלהם; גם הרוח שלמעלה של הצדיק זה בעצם רוחם. הם מקבלים ברגע הפטירה יותר משאר אנשים שנמצאים שם. כל אחד מקבל משהו, אבל מי שהיה קשור מקבל יותר. מי שהשתתף בפטירה של הצדיק מקבל יותר מכל השנים שהוא התחבר רק לרוח שלמטה כי אז הוא מתחבר גם לרוח שלמעלה. ככל שאדם יותר קשור אליו בחיים, יותר שייך אליו, אז הוא מקבל יותר בזמן הפטירה.

² בראשית רבה, ס”ח ד’.

הצדיק מתגלה בפטירתו בצורה יותר אינטנסיבית, יותר מאשר בחייו כי הפטירה היא גילוי הרוח שלמעלה. יש אליהו של זמן חייו, אבל יש אליהו של רגע פטירתו, ואז הוא מתגלה פי שניים. מי שמשותף בפטירה מקבל פי שניים יותר ממה שהוא קיבל בחיים. כך ר' נחמן פוטר את הבעיה שדיברנו עליה בהתחלה: איך יכול להיות שתלמיד יהיה פי שניים מרבו, ואף על פי כן הכל בכח רבו. מכיוון שבעת הפטירה זה פי שניים מרבו החי, זוהי פתיחה לעולם אחר.

ועל ידי זה, אם זוכה יכול לקבל פי שנים. כי הצדיק שהגיע זמנו להפטר מן העולם, נסתלק על ידי האחדות שנתאחד עם הרוח דלעלא כנ"ל.

(שם)

הקב"ה הוא בעל הזמנים, הוא מחליף את הזמנים, מסדר את הכוכבים במשמרותם, כל אחד במשמרת שלו. אנחנו לא מבינים בזה. ר' נחמן עצמו נפטר בגיל שלושים ושמונה, אנחנו רואים צעירים שנפטרים, יש ילדים שנפטרים.

אבל התלמידים שעדיין לא הגיע זמנו, אזי אדרבה נשאר אצלם הרוח דלעלא לגדל האחדות שנתאחד מאד עם הרוח דלתתא, כי אי אפשר להם להתפרד עוד זה מזה. נמצא שהצדיק נסתלק על ידי זה, על ידי שמושך עמו הרוח דלעלא את הרוח דלתתא, והתלמידים מגיע להם פי שנים על ידי זה. כי נשאר אצלם בחינות הרוח דלעלא, כי נתאחד מאד עם הרוח דלתתא כנ"ל:

(שם)

אל תוך העולם הזה יורד משהו מן הרוח שלמעלה של הצדיק אל התלמידים. עדיין לא הגיע זמנם להיפטר, לכן, זו לא כל הרוח שמלעלה, אבל משהו כן יורד. עזה כמוות אהבה. אנחנו יודעים שאנשים שקשורים מאוד לאדם שנפטר יש בהם רצון גדול ללכת איתו, להיפטר איתו. אבל לא אנחנו קובעים, לא לנו לקבוע מתי יפטר אדם, ולא לנו לקבוע מתי אנחנו ניפטר. לגבי אלו שנקבע לגביהן שישארו בעולם האחדות הזאת בין הרוח שלמעלה לרוח שלמטה מניבה לא את ההסתלקות, אלא אדרבה היא מחזקת את הרוח שחיה - משהו מן הרוח שלמעלה דבק בה, משהו מן הרוח שמלעלה עכשיו חי פה בעולם הזה.

אך כמה בחינות יש בתלמידים, ומי שמקשר מאד בהצדיק כמו ענפים באילן ממש, דהינו שהוא מרגיש בעצמו כל עליות וירידות שיש להצדיק, אף על פי שאינו אצל הצדיק. כי ראוי לו להתלמד להרגיש בעצמו כל עליות וירידות של הצדיק, אם הוא מקשר באמת כראוי, כמו ענפים באילן. כי הענפים מרגישים כל העליות וירידות שיש להאילן, ועל כן בקיץ הם גדלים, ויש להם חיות. כי האילן יונק חיותו משרשו, על ידי הגידין שיש בו, שיונק דרך שם חיותו משרשו, דהינו שיש בו חללים שיונק דרך שם חיותו. ועל ידי כן בחרף שנתיבש החלוחית ונתכוץ החללים, על ידי זה נתכוצים גם כל הענפים, ומחמת זה נופלים העלים אז, וכן להפך בקיץ כנ"ל. ומי שהוא מקשר אל הצדיק כמו כן, דהינו שהוא מרגיש כל העליות וירידות של הצדיק. כי יש כמה וכמה בחינות של עליות וירידות, כי יש כמה וכמה בחינות הסתלקות, כי יש בחינות הסתלקות הנפש, ויש הסתלקות השם, שהוא גם כן בחינות הסתלקות, כי השם הוא הנפש, וכמבאר במקום אחר (לקמן סימן ר"ס), שזה בחינות מסירת הנפש ממש עין שם. ויש הסתלקות מדרגא לדרגא, שהוא גם כן בחינות הסתלקות. והתלמיד שמקשר כל כך, שמרגיש בעצמו כל העליות וירידות של רבו, אזי יכול לזכות לפי שנים בעת ההסתלקות כנ"ל.

(שם)

קודם כל יש כאן קביעה שתלמיד צריך להרגיש את העליות והירידות של רבו. הקשר בין תלמיד לרב הוא לא איזה קשר סכימטי, הוא ממש חי את החיים של הרב. זה נשמע מוזר

שמרכזניק יהיה פי שניים מהרב קוק, זה לא הצורה הרגילה שמרכזניקים תופשים את עצמם. אבל זה אולי יותר מוזר שמרכזניק אמיתי יודע את העליות והירידות של הרב קוק, גם את הירידות הוא יודע. אולי, זאת הסיבה שיש כמה ביטויים מאוד חריפים של ר' נחמן על תלמידיו, למשל, הוא אומר: ”אתם חשובים בעיני כמו נוצה”. אולי, ר' נחמן ציפה שהתלמידים שלו ירגישו כל מה שקורה איתו - ר' נחמן אומר על עצמו שיש לו אלפי עליות ואלפי ירידות כל יום. תלמידים, מטבע הדברים, רואים את הרב תמיד למעלה; הם לא משתתפים איתו במסעו הרוחני. לכן, הם בעצם לא תלמידים אמיתיים. ר' נחמן ציפה שתלמידיו ירגישו במה שעובר עליו, גם בעליות, גם בירידות, בכל מה שקורה איתו. הוא רצה שתלמידיו יהיו קשורים איתו ממש. תלמידיו ר' נחמן עשו לעצמם, אולי, איזה תמונה מסוימת של ר' נחמן והם היו חסידים של תמונה זו ולא של ר' נחמן (כמו שר' נחמן אומר בעצמו על החולקים עליו³ - שהם עשו תמונה שלו ועליה הם חולקים ולא עליו) כי להיות קשור לצדיק זה לדעת את הירידות והעליות שלו, להשתתף איתו, לראות אותו כמו שהוא חי, להתחבר אל חייו - לא אל התדמית שלו. עיקר הקשר לצדיק זה להיות איתו בחדר, לחיות ביחד איתו, זה הקשר אל הצדיק החי. ומי שקשור כך הוא מקבל את רוחו גם בחייו, אבל בעיקר בהסתלקות. אם תלמיד היה עם הרב בעליות ובירידות של חייו הוא גם מתקשר איתו בעליה הגדולה, בהסתלקות שלו, כשהרוח שלמטה מתאחדת עם הרוח שלמעלה.

הסיבה שבחרתי בתורה הזו שתהיה בספר זיכרון לזכרו של הרב אבי, היא מפני שבזמן הלוויה היה לי בראש ביטוי מהמעמד שר' נחמן מתאר כאן, המעמד של ההסתלקות של אליהו, שאז אלישע צעק: ”אבי אבי רכב ישראל ופרשיו” (מלכים ב', ב', י"ב). אנחנו לא יודעים איך נקבע הרגע הנורא של הרב אבי הי"ד. אנחנו לא קובעים. אנחנו רק כואבים, ומשתוממים. אבל אנחנו מאמינים בני מאמינים. לפי ר' נחמן אפשר להציע שהצעקה: ”אבי אבי” היא כמו ”נח נח” - זוהי הרוח הכפולה. זה הרוח-של-העולם-הזה של אבי והרוח-של-העולם-הבא של אבי שהתחבקו והתאחדו. ואנחנו מאמינים ומתפללים לפני א-ל-א-לוקי הרוחות לכל בשר יתברך ויתברך שהרוח של הרב אבי, זכרו יגן עלינו, תחיה את כולנו, כל אחד ואחת לפי המידה שהיה קשור אליו. רוחו של אבי, רוחו של אבי תחיה את כולנו - ואת כל ישראל.

³ שיחות הר”ן רפ”ב.